

СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

THE ESSENCE AND IMPORTANCE OF PROFESSIONAL TRAINING OF THE NATIONAL POLICE OF UKRAINE

Діденко В.В., аспірант

Харківського національного університету внутрішніх справ

Актуальність статті полягає в тому, що діяльність будь-якого підприємства, установи, організації всіх форм власності напряму залежить від того, наскільки якісно, ефективно та продуктивно будуть виконувати свої обов'язки їх працівники. Проте, не можна не відзначити, що сама по собі праця може мати як ефективний, так і деструктивний характер, що напряму залежить від рівня професійних знань, умінь та навичок, якими володіє конкретна особа. Особливо гостро дане питання в умовах сьогодення постає в діяльності правоохоронних органів, серед яких важливе та самостійне місце відводиться Національній поліції України. Адже неправильні та/або неправомірні дії поліцейських можуть негативно позначитись за забезпеченні та захисті законних прав, свобод та інтересів людини і громадянина, зокрема, а також стані дотримання режиму законності та правопорядку в державі в цілому. Одним із ключових способів вирішення даної проблеми, як вбачається, є формування професійного ядра поліції за рахунок професійної підготовки поліцейських. Метою статті є: розкрити сутність та значення професійної підготовки працівників Національної поліції України. Визначено, що служба в поліції є широкою сферою службово-трудової діяльності, яка відрізняється не тільки специфікою виконуваних поліцейськими функцій, але й обмеженнями, пов'язаними із їх професійною діяльністю, а також завданнями, які вони реалізують у галузі забезпечення та захисту прав і свобод людини і громадянина на території України, боротьби зі злочинністю, а також виявлення та припинення будь-яких інших протиправних посягань на громадську безпеку та правопорядок. Зважаючи на це, професійна підготовка поліцейських – це комплексний процес, який включає особливі (адаптовані до майбутніх умов професійної діяльності) заходи, засоби та способи навчання, виховання та розвитку поліцейських, що забезпечує набуття ними теоретико-практичних, фізичних, ментальних та інших знань, навичок та вмінь для ефективної та законної реалізації ними службово-трудових функцій, обумовлених законодавчо визначеними завданнями Національної поліції України. Визначено, що професіоналізм кожного окремого поліцейського є своєрідною гарантією, яка забезпечує можливість виконання ним службових завдань за допомогою законодавчо визначених інструментів, які ґрунтуються виключно на положеннях Конституції України, а також низки законодавчих та підзаконних актів, і не допускають будь-яке «свавілля» з боку правоохоронця. А відтак, цілком логічно, що поліцейський з низьким рівнем професійної підготовки не здатний належним чином виконувати покладені на нього обов'язки, а також швидко адаптуватись до викликів та загроз, пов'язаних із реалізацією правоохоронної функції держави.

Ключові слова: професійна підготовка, навчання, професійний розвиток, працівник, поліцейський, Національна поліція.

The relevance of the article lies in the fact that the activity of any enterprise, institution, organization of all forms of ownership directly depends on how well, efficiently and productively their employees will perform their duties. However, it should be noted that the work itself can be both effective and destructive, which directly depends on the level of professional knowledge, abilities and skills possessed by a specific person. This issue is particularly acute in today's conditions in the activities of law enforcement agencies, among which an important and independent place is assigned to the National Police of Ukraine. After all, incorrect and/or illegal actions of police officers can negatively affect the provision and protection of legal rights, freedoms and interests of a person and citizen, in particular, as well as the state of compliance with the regime of law and order in the state as a whole. One of the key ways to solve this problem, as seen, is the formation of a professional core of the police at the expense of professional training of police officers. The purpose of the article is to reveal the essence and significance of the professional training of the National Police of Ukraine. It was determined that the service in the police is a broad field of service and labor activity, which differs not only in the specifics of the functions performed by the police, but also in the limitations associated with their professional activities, as well as the tasks they implement in the field of ensuring and protecting rights and freedoms person and citizen on the territory of Ukraine, fighting crime, as well as detecting and stopping any other illegal encroachments on public safety and law and order. Considering this, the professional training of police officers is a complex process that includes special measures (adapted to the future conditions of professional activity), means and methods of training, education and development of police officers, which ensures their acquisition of theoretical and practical, physical, mental and other knowledge, skills and abilities for the effective and legal implementation of their official and labor functions, determined by the legally defined tasks of the National Police of Ukraine. It was determined that the professionalism of each individual police officer is a kind of guarantee, which ensures the ability to perform his official tasks with the help of legally defined tools, which are based exclusively on the provisions of the Constitution of Ukraine, as well as a number of legislative and by-laws, and do not allow any "arbitrariness" from the side law enforcement officer. Therefore, it is quite logical that a police officer with a low level of professional training is not able to properly perform the duties assigned to him, as well as to quickly adapt to the challenges and threats associated with the implementation of the law enforcement function of the state.

Key words: professional training, training, professional development, employee, police officer, National Police.

Актуальність теми. Діяльність будь-якого підприємства, установи, організації всіх форм власності напряму залежить від того, наскільки якісно, ефективно та продуктивно будуть виконувати свої обов'язки їх працівники. Проте, не можна не відзначити, що сама по собі праця може мати як ефективний, так і деструктивний характер, що напряму залежить від рівня професійних знань, умінь та навичок, якими володіє конкретна особа. Особливо гостро дане питання в умовах сьогодення постає в діяльності правоохоронних органів, серед яких важливе та самостійне місце відводиться Національній поліції України. Адже неправильні та/або неправомірні дії поліцейських можуть негативно позначитись за забезпеченні та захисті законних прав, свобод та інтересів людини і громадянина, зокрема, а також стані дотримання режиму законності та правопорядку в державі в цілому. Одним із

ключових способів вирішення даної проблеми, як вбачається, є формування професійного ядра поліції за рахунок професійної підготовки поліцейських.

Стан дослідження. Окремі проблемні питання, пов'язані із здійсненням професійної підготовки поліцейських, у своїх наукових працях розглядали: О.І. Безпалова, М.М. Бурбика, О.В. Джафарова, Г.Я. Дутка, О.Б. Павлик, В.В. Поєдинок, В.В. Сокуренок, М.В. Терентьев, П.Е. Шлендер та багато інших. Втім, незважаючи на значний науковий доробок, в юридичній літературі залишається ряд проблемних теоретичних питань пов'язаних із розкриттям сутності та призначення підготовки працівників Національної поліції України.

Саме тому метою статті є: розкрити сутність та значення професійної підготовки працівників Національної поліції України.

Виклад основного матеріалу. Починаючи наукове дослідження варто відзначити, що в науковій літературі представлено декілька основних точок зору з приводу змісту та значення категорії «професійна підготовка», яка часто тлумачиться вченими як «професійне навчання» або «професійний розвиток». Неоднозначність розуміння породжується близькою дефініцією слів «навчання», «підготовка» та «розвиток», кожне з яких характеризує динамічний рух вперед, еволюцію, набуття та прийняття чогось нового. Проте, в розрізі професії, на наш погляд, використання саме слова «підготовка» є максимально правильним. Саме воно несе в собі значення забезпечення готовності до чогось та процес комплексного надання знань, вмінь та навичок які ведуть до розвитку та еволюції. По суті, підготовка консолідує в собі сутність навчання та розвитку.

Отже, професійна підготовка – це сталий, систематичний, безперервний процес навчання, виховання та розвитку працівника в сфері виконуваного ним виду трудової (або службової) діяльності, який забезпечує набуття особою відповідного кола знань, навичок та вмінь необхідних і достатніх для правильного, ефективного і законного виконання покладеної на нього трудової функції. Тобто, професійна підготовка є комплексом заходів, об'єднаних в єдиний процес, який прямо залежить від особливостей професії працівника (службовця). Зазначене повною мірою стосується і службової діяльності поліцейських.

Служба в поліції – це окрема та досить широка сфера трудової діяльності. В Законі України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 №580-VIII вказується: «поліція – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку» [1]. Завданнями поліції є надання поліцейських послуг у сферах: 1) забезпечення публічної безпеки і порядку; 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; 3) протидії злочинності; 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги. Поліція забезпечує безперервне та цілодобове виконання своїх завдань. Кожен має право в будь-який час звернутися за допомогою до поліції або поліцейського. Поліція не має права відмовити в розгляді або відкласти розгляд звернень стосовно забезпечення прав і свобод людини, юридичних осіб, інтересів суспільства та держави від протиправних посягань з посиленням на вихідний, святковий чи неробочий день або закінчення робочого дня [1].

Служба в поліції, згідно до статті 59 Закону є державною службою особливого характеру, яка є професійною діяльністю поліцейських з виконання покладених на поліцію повноважень. Час проходження служби в поліції зараховується до страхового стажу, стажу роботи за спеціальністю, а також до стажу державної служби. Поліцейські, у тому числі слухачі та курсанти вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, та які перебувають на військовому обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів, на час служби в поліції знімаються з такого обліку і перебувають у кадрах поліції на спеціальному обліку [1].

Існують особливі вимоги до осіб, які бажають працювати в поліції. Наприклад, не може бути поліцейським: «особа, визнана недієздатною або обмежено дієздатною особою; особа, засуджена за умисне вчинення тяжкого та особливо тяжкого злочину, у тому числі судимість якої погашена чи знята у визначеному законом порядку; особа, яка має непогашену або незняту судимість за вчинення кримінального правопорушення, крім реабілітованої; особа, щодо якої було припинено кримінальне провадження з нереабілітуючих підстав; особа, до якої

були застосовані заходи адміністративної відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією тощо» [1].

Крім того, Законом регламентована ціла система гарантій діяльності поліцейських обумовлених специфікою та складністю служби. Так, кожний поліцейський: «1) забезпечується належними умовами для виконання покладених на нього службових обов'язків; 2) отримує в органах поліції в установленому порядку інформацію, у тому числі з обмеженим доступом, та матеріали, необхідні для належного виконання покладених на нього обов'язків; 3) користується повноваженнями, передбаченими законодавством, незалежно від посади, яку він займає, місцезнаходження і часу; 4) своєчасно і в повному обсязі отримує грошове забезпечення та інші компенсаційні виплати відповідно до закону та інших нормативно-правових актів України; 5) у повному обсязі користується гарантіями соціального та правового захисту, передбаченими законодавством; 6) захищає свої права, свободи та законні інтереси всіма способами, що передбачені законом; 7) під час виконання поліцейських повноважень користується безоплатно всіма видами громадського транспорту міського, приміського і місцевого сполучення (крім таксі), а також попутним транспортом. Поліцейські, які виконують повноваження поліції на транспортних засобах, крім того, мають право на безоплатний проїзд у поїздах, на річкових і морських суднах. Під час службових відряджень поліцейські мають право на позачергове придбання квитків на всі види транспорту і розміщення в готелях при пред'явленні службового посвідчення та посвідчення про відрядження; 8) може бути переміщений по службі залежно від результатів виконання покладених на нього обов'язків та своїх професійних, особистих якостей» [1].

Отже, служба в поліції є широкою сферою службово-трудою діяльності, яка відрізняється не тільки специфікою виконуваних поліцейськими функцій, але й обмеженнями, пов'язаними із їх професійною діяльністю, а також завданнями, які вони реалізують у галузі забезпечення та захисту прав і свобод людини і громадянина на території України, боротьби зі злочинністю, а також виявлення та припинення будь-яких інших протиправних посягань на громадську безпеку та правопорядок.

Зважаючи на це, професійна підготовка поліцейських – це комплексний процес, який включає особливі (адаптовані до майбутніх умов професійної діяльності) заходи, засоби та способи навчання, виховання та розвитку поліцейських, що забезпечує набуття ними теоретико-практичних, фізичних, ментальних та інших знань, навичок та вмінь для ефективної та законної реалізації ними службово-трудою функцій, обумовлених законодавчо визначеними завданнями Національної поліції України.

Значення професійної підготовки в галузі поліцейської діяльності пов'язано із декількома важливими факторами. Так, професійна підготовка забезпечує кваліфікованість та компетентність поліцейських – дві складові їх службового професіоналізму, кожна з яких має свою особливість. Наприклад, згідно із положеннями нині не чинного Класифікатора професій ДК 003-2005, затвердженого наказом Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 26.12.2005 №375 кваліфікація визначається рівнем освіти і спеціалізацією. Необхідний рівень освіти досягається завдяки реалізації освітніх, освітньо-професійних та освітньо-наукових програм підготовки і в цілому має відповідати колу і складності професійних завдань та обов'язків. Спеціалізація пов'язана як з конкретною галуззю знань, використовуваними інструментами й устаткуванням, так і з продукцією, яка виробляється, чи послугами, що надаються [2]. С.М. Прилипко і О.М. Ярошенко зазначають, що кваліфікація – це рівень підготовленості, майстерності, ступінь готовності до виконання праці за визначеною спеціаль-

ністю чи посадою, що визначається розрядом, класом чи іншими атестаційними категоріями (наприклад, столяр II, III розряду тощо). Кваліфікація є ступенем професійної навченості, тобто рівнем підготовки, досвіду і знань із певної спеціальності [3, с.295-296; 4, с.62].

З приводу змісту компетентності висловлювався Л. Пономарьов: «Компетентність – це здатність до ефективної реалізації у практичній діяльності спеціальних, професійних знань, обумовлених особистісними якостями; компетентність – складне духовно-практичне, соціально обумовлене утворення, що є кінцевим результатом: оцінкою доцільної і ефективної практичної діяльності людини. До того ж, компетентність – це не тільки результат чи оцінка діяльності людини, але й хід її мислення і діяльності» [5]. Комплексний підхід до визначення компетентності запропонували О.Ф. Скакун та Д.В. Слинко: «Компетентність – це система інтелектуального, психологічного, морального і дієвого стану спеціаліста, які відображають рівень набутих знань, навичок, досвіду, інформаційної насиченості і інших якостей в конкретній сфері професійної діяльності. Компетенція складається з таких елементів, як гносеологічний, нормативний, функціональний, особистісний. Гносеологічний елемент передбачає наявність певних знань, необхідних для виконання професійного обов'язку, постійне їх оновлення, вдосконалення. Особа, що приймає рішення, повинна слідувати за досягненнями вітчизняної та зарубіжної науки та практики, що відносяться до його діяльності. Нормативний елемент становить об'єм повноважень особи, встановлених відповідними нормативно-правовими актами та/або трудовим договором. Функціональний елемент знаходить своє відображення в здатності особи виконувати свої професійні обов'язки на основі правового досвіду. Особистісний елемент включає в себе усвідомлення особою свого призначення, оцінку своїх професійних якостей, самокритичність, здатність до самоаналізу своїх професійних якостей з метою подолання їх негативних сторін» [6, с.133-135].

Отже, кваліфікація характеризує наявний в поліцейського спектр знань та рівень освіти, а компетентність – вміння та навички використовувати свої знання на практиці для вирішення службових завдань та реалізації цілей поставлених перед Національною поліцією України. А відтак, саме кваліфікація та компетенція обумовлюють зміст професіоналізму поліцейських та прямо впливають на специфіку їх професійної підготовки.

Іншим важливим фактором значення професійної підготовки є те, що формування дієвого корпусу поліцейських службовців дає можливість забезпечити високий рівень захищеності прав і свобод людини і громадянина на території держави, що є одним із ключових постулатів роботи НПУ. Відповідно до статті 3 Конституції України від 28.06.1996 №254к/96-ВР та положень Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 №580-VIII поліція у своїй діяльності керується принципом верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Окрім того, «під час виконання своїх завдань поліція забезпечує дотримання прав і свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, і сприяє їх реалізації. Обмеження прав і свобод людини допускається виключно на підставах та в порядку, визначених Конституцією і законами України, за нагальної необхідності і в обсязі, необхідному для виконання завдань поліції» [7; 1].

Таким чином, професійна підготовка забезпечує виховання кожного поліцейського в дусі глибокої поваги до людини, її особистості, прав, свобод та законних інтересів, а також неможливість незаконно порушувати чи обмежувати осіб в їх юридичних можливостях. Окрім цього,

маючи відповідний базис знань та вмінь, поліцейські здатні реалізовувати завдання НПУ найбільш комплексно та повно, варіативно підлаштовуючись до ситуацій, які виникають у суспільстві, з метою захисту, забезпечення та відновлення порушених людських прав.

Безперечно, професійна підготовленість кожного поліцейського впливає на ступінь законності роботи Національної поліції України. Конституція України від 28.06.1996 №254к/96-ВР говорить, що правовий порядок в державі ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [7]. Дані конституційні положення знайшли відображення у статті 8 Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 №580-VIII: «Поліція діє виключно на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією та законами України. Поліцейському заборонено виконувати злочинні чи явно незаконні розпорядження та накази. Накази, розпорядження та доручення вищих органів, керівників, посадових та службових осіб, службова, політична, економічна або інша доцільність не можуть бути підставою для порушення поліцейським Конституції та законів України. Під час дії воєнного стану поліція діє згідно із призначенням та специфікою діяльності з урахуванням тих обмежень прав і свобод громадян, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, що визначаються відповідно до Конституції України та Закону України «Про правовий режим воєнного стану»» [1]. Отже, професіоналізм кожного окремого поліцейського є своєрідною гарантією, яка забезпечує можливість виконання ним службових завдань за допомогою законодавчо визначених інструментів, які ґрунтуються виключно на положеннях Конституції України, а також низки законодавчих та підзаконних актів, і не допускають будь-яке «свавілля» з боку правоохоронця. А відтак, цілком логічно, що поліцейський з низьким рівнем професійної підготовки не здатний належним чином виконувати покладені на нього обов'язки, а також швидко адаптуватись до викликів та загроз, пов'язаних із реалізацією правоохоронної функції держави.

Професійна підготовка за рахунок свого системного, сталого характеру забезпечує гнучкість поліцейської діяльності до викликів та проблем які виникають у суспільстві. Як влучно зауважують О.М. Бандурка, О.І. Безпалова, О.В. Джафарова, В.В. Сокурєнко та інші автори підручника з управління органами Національної поліції України: «Ефективний розвиток Української держави неможливий без оптимізації наявної системи органів державної влади, упорядкування суспільних відносин, що виникають в усіх сферах суспільного життя. Однією із таких сфер є правоохоронна, належне функціонування якої забезпечує значна кількість правоохоронних органів, у тому числі і органи Національної поліції. Сучасні виклики і загрози, обумовлені впливом комплексу соціально-демографічних, економічних, політичних, правових, психологічних і технологічних чинників, вимагають системного реагування, адекватної трансформації системи органів поліції, оптимізації системи управління органами поліції, а також включення цієї системи у сферу політичних пріоритетів держави» [8]. Іншими словами, поліція зобов'язана пристосовуватись до змін соціального життя, оперативного вирішуючи проблеми, які виникають у суспільстві та в житті кожного окремого його представника, відповідно до покладених на НПУ завдань та функцій. Забезпечення цього неможливо без наявності професійного поліцейського кадрового складу, який знатиме поточні політичні, економічні, соціальні та інші проблеми в державі і пропонуватиме ефективні підходи їх подолання в контексті роботи Національної поліції України.

Висновок. Тож, проведений у даному дослідженні аналіз дає змогу констатувати, що значення професійної підготовки поліцейських розкривається у наступному: по-перше, вона забезпечує кваліфікованість та компетентність кадрового складу Національної поліції України, що прямо впливає на якість та ефективність виконання покладених на неї завдань як правоохоронного органу; по-друге, безпосередньо обумовлює рівень та стан захищеності прав, свобод та інтересів людини

і громадянина, а також ефективність забезпечення державної безпеки та суспільного правопорядку; по-третє, якість професійної підготовленості кожного окремого поліцейського впливає на ступінь дотримання принципу законності в діяльності Національної поліції України; по-четверте, професійна підготовка за рахунок свого системного та сталого характеру забезпечує гнучкість поліцейської діяльності, а також їх адаптованість до сучасних викликів та проблем.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 №580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. №40-41. Ст.379.
2. Галаван З.С. Особливості правового регулювання праці слідчих ОВС як суб'єктів трудового права України: дисертація. З.С. Галаван. Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ. 2009. 200 с.
3. Прилипко С.М. Трудове право України : [підручник]. С.М. Прилипко, О.М. Ярошенко. 2-ге вид., перероб. і доп. Х. : ФІНН, 2009. 728 с.
4. Коваленко Р. До питання про зміст трудової функції. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. №1. С.61-64.
5. Дробот І.О. Теоретико-методологічні засади гарантування місцевого самоврядування в Україні: дисертація. Київ: Національна академія державного управління при Президентові України. 2010. 400 с.
6. Скакун О.Ф., Овчаренко И.Н. Юридическая деонтология. Х.: Основа, 1999. 304 с.
7. Конституція України: від 28.06.1996 №254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. №30. Ст.141.
8. Управління органами Національної поліції України : підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, доц. В.В. Сокурєнка ; [О.М. Бандурка, О.І. Безпалова, О.В. Джафарова та ін. ; передм. В. В. Сокурєнка] ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків: Стильна типографія, 2017. 580 с.